

Типова навчальна програма УКРАЇНСЬКА МОВА

для закладів загальної середньої освіти
з російською мовою навчання
1-2 клас

Пояснювальна записка

Вивчення української мови у закладах освіти з національними мовами навчання сьогодні потребує певного переосмислення та якісних змін. Високий рівень володіння українською мовою як державною є важливим чинником успішності особистості в різних сферах життєдіяльності. Належне знання державної мови забезпечує можливість випускникові задовольняти соціальні, культурні, освітні потреби, сприяє взаєморозумінню й толерантності в умовах полікультурного середовища в Україні.

У програмі визначено мету, завдання, принципи та зміст навчання, обумовлені особливостями вивчення споріднених мов, та вимоги до конкретних очікуваних результатів на кінець року.

Метою початкового курсу мовно-літературної освітньої галузі (українська мова в закладах з російською мовою навчання) є:

- формування і розвиток у молодших школярів початкових *комунікативних умінь*, тобто умінь спілкуватися українською мовою усно (залежно від обставин навколишньої дійсності) й письмово, дотримуючись норм усного мовлення й письма;

- формування почуття громадянськості, толерантності до інших мов і народів;

- розвиток духовної особистості шляхом прилучення дітей до української культури;

- формування *соціокультурної* компетентності, яка передбачає ознайомлення учнів з культурою українського народу, полягає в умінні встановлювати соціальні контакти, забезпечує адаптацію підростаючого покоління до життя в українському соціумі;

- розвиток інтелектуальних здібностей засобами різних видів мовленнєвої діяльності;

- виховання загальнолюдських моральних цінностей, формування особистості, яка, має активну громадянську позицію;

- створення передумов для подальшого використання української мови як засобу навчання в наступних ланках освіти.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань:

- забезпечення *позитивної мотивації* та усвідомлення важливості засвоєння української мови як державної для загальнокультурного розвитку й самореалізації;

- розвиток умінь, сприймати на слух і розуміти українське мовлення;

– збагачення й активізація словникового запасу, формування орфоепічних і граматичних умінь;

– засвоєння елементарних знань про найважливіші мовні одиниці, *необхідні й достатні* для формування мовленнєвих умінь і навичок;

– засвоєння української графіки й орфографії, формування фонетико-графічних та правописних умінь і навичок; уявлень про спорідненість української і російської мов.

– розвиток діалогічного й монологічного мовлення; умінь спілкуватися українською мовою у повсякденному житті, залежно від ситуації;

– формування *компетентного читача*, що здатний співпереживати, висловлювати власні почуття щодо прочитаного, брати участь у рольових іграх, емоційно відображаючи характер героя;

– виховання інтересу та позитивного ставлення до чарівного світу української дитячої літератури як складової культури українського народу;

– виховання патріотизму, толерантності у ставленні до українського й інших народів, поваги до української мови як державної; засвоєння народних традицій, звичаїв, обрядів;

– забезпечення розвитку психічних процесів мислення, уваги, уяви, пам'яті; умінь зіставляти, аналізувати спільні й відмінні мовні факти рідної й української мов, використовувати отримані знання, набуті вміння й навички, вироблені на базі першої мови для засвоєння мовного матеріалу.

Поставлена мета і завдання реалізуються через такі **змістові лінії**: **«Взаємодіємо усно»**, **«Читаємо»**, **«Взаємодіємо письмово»**, **«Досліджуємо мовні явища»**, **«Досліджуємо медіа»**.

Змістова лінія **«Взаємодіємо усно»** спрямована на формування вміння слухати й розуміти співбесідника й адекватно відповідати на запитання, розігрувати діалоги за малюнком і змістом казки, будувати діалоги за малюнками і пропонованою вчителем уявною ситуацією; бути толерантним у висловленні власної думки, вживаючи слова: «на мою думку...», «я думаю, що...», «мені здається, що...»; будувати невеликі власні висловлювання на основі сприйнятого на слух тексту; добирати заголовки до сюжетних малюнків і розповідати за їх змістом (створювати текст).

Змістова лінія **«Взаємодіємо письмово»** передбачає засвоєння української графіки й орфографії, використовуючи вміння, сформовані на уроках російської мови щодо графічних, технічних і гігієнічних вимог, оскільки вони є ідентичними; формування вміння писати українською мовою, вживаючи букви українського алфавіту, писати слова, словосполучення, речення на дошці і в зошитах, списувати з підручника, з дошки та під диктування вчителя; колективно складати й записувати речення й тексти за серією малюнків, малюнком, опорними словами, запитаннями, колективно складеним планом.

Змістова лінія **«Читаємо»** забезпечує формування вміння читати й розуміти тексти українською мовою, аналізувати, виявляти ціннісне ставлення до змісту прочитаного, визначати героїв, оцінювати їхні вчинки;

добирати заголовки до тексту, ділити текст на частини й добирати заголовки до них, розігрувати тексти в особах, відтворювати прочитане у вигляді міні-спектаклю, заучувати напам'ять невеликі вірші, читати, загадувати й відгадувати загадки; розвивати здатність дітей застосовувати читання як важливий засіб здобуття нових знань, набуття умінь, навичок у подальшому самостійному навчанні.

Змістова лінія «**Досліджуємо мовні явища**» спрямована на оволодіння учнями основами знань з української мови; формування та удосконалення орфоепічних, лексичних, граматичних та правописних умінь і навичок, усвідомлення спільного в мовах і особливостей української мови шляхом аналізу мовних явищ, зіставлення і порівняння мовних одиниць та явищ, перенесення знань, засвоєних на уроках російської мови.

Змістова лінія «**Досліджуємо медіа**» передбачає формування умінь підтримувати бесіду щодо обговорення змісту усного медіаповідомлення, здатність *висловлювати* свої думки і почуття з приводу простих медіатекстів (комікси, світлини, дитячі журнали, дитячі передачі, комп'ютерні ігри, реклама тощо).

Програма орієнтується на змістові лінії, визначені Державним стандартом початкової освіти. Однак, специфіка завдань мовно-літературної освіти (українська мова у закладах з навчанням мов національних меншин), наприклад, виховання громадянина України, який володіє українською мовою, знає й шанує його культуру, літературу, традиції, звичаї тощо обумовлює наявність також і **соціокультурної лінії** – «**Вивчаємо культуру Батьківщини**», яка полягає в ознайомленні учнів з національною культурою українців, творчістю українських письменників та інших представників культури, етикетною лексикою, сталими народними висловами, прислів'ями і приказками. Соціокультурна лінія змісту навчання передбачає ознайомлення учнів із нормами, які регулюють соціальні стосунки в українському суспільстві, формування умінь дотримуватись їх (культура поведінки і культура мовлення) у процесі спілкування українською мовою за спеціально створеними ситуаціями: різноманітні соціальні ролі у закладі, вдома, на вулиці, у магазині, театрі тощо.

Важливим завданням соціокультурної лінії є виховання громадянина України, який поважає українську державу, знає державну символіку, любить українську мову й культуру та, водночас, толерантно ставиться до мови й культури інших національностей, що представляють народ України.

Організація вивчення початкового курсу української мови базується на таких дидактичних і лінгводидактичних принципах:

- мотивація навчального процесу та всебічний розвиток особистості, що поєднує розвиток фізичних, пізнавальних, духовних якостей дитини;
- природовідповідність організації навчання, що передбачає підпорядкування дизайну, змісту, методів навчання і виховання віковим та індивідуальним особливостям дитини;
- формування ключових і предметних компетентностей, що формуються у взаємозв'язку;

– позитивна емоційність навчання, використання методів і прийомів, які забезпечують цікавість, викликають позитивні емоції, задовольняють допитливість, інтерес;

– науковість і доступність навчального матеріалу;

– комунікативна спрямованість навчального процесу;

– міжпредметні зв'язки, зокрема врахування спільного в російській і українській мовах та відмінностей;

– наступність і перспективність дошкільної, початкової й основної загальної освіти;

– збереження здоров'я (дотримання норм навчання і відпочинку, застосування ігрових методів навчання, що запобігають втомлюваності дітей).

Вивчення української мови у закладах освіти з навчанням мовами національних меншин, зокрема російською, має свої особливості:

– близькоспорідненість української та російської мов, наявність мовного середовища спричинює рецептивне (на рівні розуміння, хоч і неповного) володіння мовою;

– обов'язкове дотримання основного принципу вивчення української мови у школах з національними мовами викладання – принципу врахування знань, умінь й навичок учнів, засвоєних на уроках рідної мови;

– використання спільної лексики й засвоєної термінології російської мови з метою ефективності дослідження мовних явищ української мови.

Зазначені особливості та основні принципи засвоєння другої мови стали важливими критеріями для визначення змісту й розділів мовно-літературної галузі (українська мова як державна) в початковій ланці освіти:

I. Усний курс мовно-літературної галузі (українська мова як державна). (1 клас)

II. Початкове навчання читання й письма. (2 клас)

III. Відомості з мови й правопису. Літературне читання. (3-4 класи).

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, рівень мовленнєвої підготовки дітей, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ТЕКСТІВ ДЛЯ СЛУХАННЯ-РОЗУМІННЯ, ЧИТАННЯ І ГОВОРІННЯ (1-2КЛАС)

Особистісна сфера

Я і моя родина. Хто я? Моя родина. Стосунки в родині. Домашні обов'язки. Сімейні традиції, свята. Мої друзі. Знайомство. Ввічливість. Охорона здоров'я. Гігієна. Відпочинок.

Відпочинок і дозвілля: розваги, заняття за інтересами, Спорт. Олімпійські чемпіони України;

Освітня сфера

Шкільне життя. Школа. Клас. Навчальне приладдя. Навчальні предмети. Лічба (1-20). Екскурсія по школі, шкільний музей, бібліотека. Обов'язки школяра. Взаємини з дорослими та однолітками.

Довкілля. Пори року. Кольори. Час (рік, назви місяців днів). Рослини: квіти, овочі, фрукти. Село, українська хата (інтер'єр). Господарство. Робота в селі. Овочі і фрукти. Свійські й дикі тварини. Зоопарк. Особливості природи України; Рослини-символи. Найбільші ріки України, гори, моря. Людина і природа.

Соціально-побутова сфера. Людина (частини тіла). Люди (чоловік, жінка, дорослі, діти). Громадяни України. Професії. Дім, квартира. Меблі. Посуд. Продукти, їжа. Українські національні страви. Санітарно-гігієнічні правила. Сервірування столу. Одяг, взуття. Супермаркет. Покупки.

Суспільна сфера. Україна – наша Батьківщина. Україна – багатонаціональна держава. Україна – наш спільний дім. Столиця України. Державні символи. Українська мова – мова української держави. Права й обов'язки дитини. Місто. Транспорт. Театри, музеї. Місто (село), в якому я живу. Сучасні засоби комунікації (медіа: комп'ютер, телефон, культура спілкування по телефону, sms-повідомлення, телебачення, дитячі передачі). Україна – наш спільний дім. Сучасне й майбутнє України, мій внесок в її розвиток.

Мистецтво. Народна пісня, декоративно-прикладне мистецтво (вишивка, гончарство, писанкарство тощо). Видатні письменники, художники. Національна музика, танець. Улюблені музичні передачі. Відвідування виставки, музею, концерту.

Програмою пропонується (1 раз на тиждень або на два тижні – на розгляд учителя) проводити уроки з елементами інтеграції змісту двох чи більше предметів (літературне читання, образотворче мистецтво, художня творчість, природознавство тощо). Методика проведення таких уроків, види діяльності дітей визначаються вчителем, залежно від наявності у закладі інформаційних засобів навчання, ігрової кімнати, читальної зали та інше. На таких уроках діти шляхом створення міні-спектаклю, колажу, рекламного проспекту, колективних дитячих книжечок, що супроводжується розповіддю, звертанням одне до одного, діалогом, розігруванням моделей поведінки в різних життєвих ситуаціях, набувають практичних умінь взаємодіяти одне з одним, розвивають особисті природні здібності: комунікативні, інтелектуальні, художні, літературні, театральні тощо. Водночас активізується і практично закріплюється в різних видах діяльності вивчена лексика української мови.

I. Усний курс української мови

Оволодіння вмінням спілкуватися державною мовою є однією із ключових компетентностей. Уміння спілкуватися усно передбачає:

- розвиток аудіативних умінь, що забезпечують розуміння сказаного співрозмовником і відповідну мовленнєву реакцію-відповідь;
- формування орфоепічних умінь і навичок;
- збагачення словникового запасу, формування умінь помічати недоречно або неправильно вживані слова, розуміти слова, вжиті в переносному значенні, антоніми, синоніми;
- формування граматичних умінь.

На основі зазначених умінь, які є базовими, формуються уміння комунікативного мовлення, а саме:

- звертатися до співрозмовника, вживаючи етикетні формули, вступати в діалог та вести його українською мовою;
- відтворювати сприйняте на слух; переказувати, розповідати напам'ять; створювати тексти за серією малюнків чи на основі власних спостережень;
- розповідати, передавати інформацію, ділитися враженнями про почуте чи побачене.

Мовленнєвий розвиток учнів здійснюється у взаємозв'язку з засвоєнням ними мовного й соціокультурного матеріалу, розвитком мисленнєвих операцій. Кожен урок має містити різноманітні види мовленнєвої діяльності: аудіювання (слухання-розуміння почутого); конструювання діалогічних і монологічних висловлювань (усні відповіді за темою сприйнятого на слух тексту, складання власних текстів); читання напам'ять, інсценізація, розігрування казок за ролями, висловлення оцінювальних суджень.

Названий курс має інтеграційний характер, оскільки реалізація завдань програми передбачає, окрім мовленнєвого розвитку, розширення знань дітей про природу, про етику поведінки в різних життєвих ситуаціях, знайомство з кращими зразками української дитячої літератури, елементи театральної діяльності, розвиток психічних процесів пам'яті, уваги, мислення.

Аудіативні уміння є складовою комунікативних. Розвиток умінь слухати-розуміти мовлення пов'язано не лише з формуванням усного й писемного мовлення, а й із загальнонавчальними вміннями, зокрема умінням зосереджуватись, вникати у зміст повідомлюваного, стежити за розвитком сюжету, розуміти зміст завдань учителя тощо.

В умовах навчання близькоспоріднених мов розуміння української мови, хоч і неповне, забезпечується спільним у фонетичних і граматичних системах та словниковому складі обох мов. Однак часто нові або частково схожі слова призводять до неповного чи неправильного розуміння усних висловлювань. Тому формування умінь, що стосуються аудіювання, особливо в 1-2 класах, тісно пов'язане зі словниковою роботою, розрізненням вимови звуків, місця наголосу у схожих в обох мовах словах, значенням таких слів. Повнота розуміння може перевірятися шляхом бесід, виконання спеціальних тестових завдань, що потребують не розгорнутої відповіді, а

лише "так" чи "ні" або використанням малюнків тощо.

Ураховуючи те, що засвоєння української мови супроводжується інтерференцією (негативним впливом умінь і навичок, сформованих в процесі оволодіння російською мовою), важливим є завдання навчити учнів розрізняти слова, норми вимови та граматичні форми слів української і російської мов, звертати увагу на відмінності у вимові звуків, наголошуванні, тренувати у вимовлянні слів українською мовою. Не допускається, щоб учитель розпочинав урок російською мовою, а потім переходив на українську і навпаки, оскільки це веде до суржику. Використання російської мови необхідне лише для пояснення окремих слів і висловів шляхом перекладу.

Говоріння може відбуватися на репродуктивному рівні, коли учні відтворюють зразок, який дає вчитель, переказують, розповідають напам'ять тощо, і на продуктивному, коли учні вчать самостійно побудувати фразу, запитати, розповісти про когось, щось (*монологічне мовлення*), вести діалог (*діалогічне мовлення*).

Продуктивне мовлення є кінцевим результатом навчання. Воно пов'язано з комунікацією, тобто спілкуванням, і передбачає мотив (бажання щось повідомити, про щось довідатись), орієнтацію у ситуації мовлення, співбесідника (за діалогічного мовлення) або слухачів (за монологічного) і результат, якого мовець хотів досягнути. Формування комунікативного мовлення потребує засвоєння етикетної лексики, сталих мовленнєвих висловів (формул) належної мовленнєвої поведінки тощо.

Зміст роботи з розвитку усного мовлення обумовлюється такими сферами спілкування: особистісна, навчальна, соціально-побутова, публічна, професійна та сферою природа. Кожна з цих сфер охоплює відповідну тематику й ситуації спілкування, які мають забезпечуватися відповідним словником. Розвиток умінь розмовляти українською мовою відбувається як на готових зразках мовлення – діалогічних і монологічних текстах, так і за допомогою дидактичних матеріалів у вигляді ситуативних і нескладних за змістом сюжетних малюнків, опорних слів, запитань, уявних ситуацій, створених учителем на уроці тощо. Важливою умовою розвитку комунікативного мовлення є забезпечення мотиву й потреби у спілкуванні українською мовою. Із цією метою рекомендується організовувати позакласну роботу, під час якої проводяться рольові ігри, інсценізація казок, пальчиковий театр; розігрування дитячих ігор. Добре, якщо учні беруть участь у підготовці й проведенні народних свят, розучують колядки й щедрівки, веснянки й гаївки та демонструють свої уміння глядачам.

II. Початкове навчання читання й письма

Навчання читання українською мовою у закладах освіти з російською мовою навчання розпочинається з 2 класу, коли діти мають певну мовленнєву базу: словниковий запас, уміння правильно вимовляти слова українською мовою, вступати і підтримувати діалог, будувати невеликі зв'язні розповіді.

На цей час учні володіють такими поняттями як «звук», «буква», вміють чути і виділяти звуки зі слів, артикулювати й поєднувати їх у склади й слова, у них сформувалися елементарні читацькі уміння й навички російською мовою. Водночас, подібність і певні відмінності графічних систем української й російської мов, у випадках збігу буквеного позначення однакових звуків має позитивний вплив і сприяє переносу засвоєних знань, а у випадках розбіжності – негативний вплив. Тому, запропонований програмою порядок вивчення букв, обумовлено ефективністю оволодіння зазначеною навичкою та необхідністю запобігання інтерференції під час читання.

Так спочатку пропонується вивчення букв, однакових за написанням, але різних за звуковим значенням: о, ч, щ, г, и, е. Спеціального засвоєння потребують літери, які відсутні в російській азбуці: і, є, ї та буквосполучення ъо, ъю, дж, дз. В усіх інших випадках відбувається транспозиція (позитивний перенос) знань і вмінь, засвоєних на уроках російської мови.

Після вивчення літер стоїть завдання удосконалювати й розвивати навички читання вголос правильно, виразно і в міру швидко. Формувати здатність вирішувати проблеми пошуку значення невідомого слова, певної необхідної інформації у словниках, за допомогою електронних засобів та пристроїв.

Удосконалювати вміння емоційно сприймати текст, чутливо реагувати на красу українського слова; визначати головних героїв твору, їх характер, висловлювати оцінні судження, співвідносити ілюстрацію зі змістом прочитаного. Розвивати вміння визначати головну думку та підтверджувати своє розуміння словами з тексту; співвідносити зміст твору з реальними життєвими ситуаціями. Розвивати літературно-творчі здібності другокласників: читати твір за ролями, інсценізувати, вигадувати нові обставини сюжету, складати власні твори за аналогією, складати загадки, казки тощо. Виховувати зацікавленість до української дитячої літератури, української книги, усвідомлення розуміння, що читання - не лише спосіб здобуття певної інформації, а й можливість отримання естетичної насолоди.

Коло читання складають твори усної народно творчості (українські народні казки, загадки, скоромовки, дитячі пісеньки та ігри), твори українських письменників, різні за жанрами та тематикою. Тематика текстів цікава й близька дітям молодшого шкільного віку: про дітей, пригоди, природу, рослинний і тваринний світ, минуле й сучасне України, звичаї і традиції, свята українського народу. У текстах подано відомості про найбільш відомих письменників-класиків і сучасників, які пишуть для дітей.

III. Відомості з мови і правопису

Відомості з мови. У 1-2 класах учні спостерігають над мовними явищами української мови, *роблять висновки* про її спорідненість із російською. Урахування спільного в обох мовах дає змогу здійснювати міжпредметні зв'язки й уникати зайвого дублювання. Спільні в обох мовах

знання й уміння з мови активізуються у навчальному процесі, а не вивчаються як нові. Засвоєнню підлягають лише терміни й опорні слова, які використовуються під час відповідей на запитання, що дає можливість вільно оперувати знаннями.

Оскільки розходжень у мовному матеріалі обох мов не так уже й багато (однаковими є майже усі граматичні поняття), врахування цього факту в обох мовах вивільняє багато часу, який за інших умов витрачався б на пояснення нових знань та формування відповідних умінь. Це дає *можливість надати урокам української мови практичного спрямування*. Відпрацьовуються навички правильного користування словом з точки зору орфоєпії та граматики, проводиться робота над збагаченням словникового запасу як окремими словами, так і граматичними конструкціями, усталеними виразами, прислів'ями, приказками та їх доречним вживанням у мовленні. Особлива увага має надаватися лексичній та граматичній сполучуваності слів, зокрема, у випадках розбіжностей у російській та українській мовах (открыть дверь – відчинити двері, благодарю тебя – дякую тобі), вживанню прийменників, займенників, якісних прикметників вищого і найвищого ступенів, прислівників (без уживання термінів, практично). Відпрацьовуються уміння будувати речення різних типів, поширювати їх, уживати в мовленні, спостерігати за логікою викладу в тексті, відновлювати деформований текст. Будувати текст за опорними словами, малюнком, серією малюнків, добирати заголовки до малюнків і пропонуваніх тектів. Будувати невеликі розповіді про себе, свою родину, свого друга чи подругу, улюлену тваринку.

Факти мовних розбіжностей потребують особливої уваги, оскільки засвоєння такого матеріалу супроводжується інтерференційним впливом умінь і навичок, які вже сформувалися на уроках російської, що призводить до помилок. Такі знання й уміння та навички потребують корекції (поправки) відповідно до закономірностей української мови. Зазначений підхід до організації навчального процесу на уроках української мови зобов'язує вчителя домагатися міцності знань з російської і забезпечення певної відстані в часі (2-3 уроки) між опрацюванням ідентичних тем на уроках російської й української мов.

Практична спрямованість початкового навчання української мови зумовлює те, що контролю підлягають не так знання з мови, як уміння практично застосовувати ці знання у процесі усного й писемного мовлення.

1 клас

___ годин (___ годин на тиждень);

Очікувані результати	Зміст навчання
Взаємодіємо усно (протягом року)	
Аудіювання	
Учень (учениця): Правильно вимовляє звуки й слова	Організація слухової уваги до українського мовлення.

<p>української мови (на кінець року знає 1000-1200 слів опрацьованих), уміє доречно їх вживати у мовленні; вміє звернутися із запитанням і дати відповідь.</p> <p><i>сприймає</i> на слух звернену до нього мову, виявляє інтерес до сказаного; <i>ставить запитання</i> з метою уточнення свого розуміння;</p>	<p>Сприймання на слух і розрізнення: <i>рядів слів, спільних для російської та української мов, які відрізняються певними фонетичними ознаками: звуками ([рлса] – [роса], [ч'ай] – [чай]); місцем наголосу (доска - дошка, игрушка - іграшка);</i></p>
<p><i>розрізняє</i> за фонетичними відмінностями та місцем наголосу слова російської й української мов;</p> <p><i>розпізнає</i> у текстах незнайомі слова, з'ясовує їх значення з орієнтацією на зміст речення;</p> <p>-</p>	<p>розпізнавання знайомих і нових слів у реченні й невеликому тексті та встановлення їх значення з орієнтацією на зміст речень.</p>
<p><i>розрізняє</i> тексти різних жанрів (вірші, скоромовки, загадки, оповідання, казки);</p> <p><i>розуміє</i>, про кого розповідається в тексті, що розповідається;</p>	
	<p>Сприймання на слух і розуміння: завдань учителя;</p>
<p><i>запам'ятовує</i> слова, невеликі вірші, скоромовки, загадки, сприйняті на слух, розрізняє їх;</p> <p>визначає початок і кінець тексту, послідовність розвитку подій у ньому (що було спочатку і що – потім)</p>	<p>розпізнавання скоромовок і загадок, віршів; оповідань і казок;</p>
	<p>Розвиток оперативної пам'яті: запам'ятовування рядка слів (5-6), 2-4-рядкових віршів, загадок, скоромовок, початку і кінця тексту</p>
<p>Говоріння (Діалогічне мовлення)</p>	
<p>Учень (учениця): <i>знає</i> правила мовленнєвої поведінки, слова ввічливості;</p>	<p>Слухання, обговорення діалогу твору (оповідання, казки), відтворення діалогу у процесі рольової гри (за змістом казки).</p>
<p><i>уживає</i> слова-звертання й етикетну лексику під час діалогу;</p>	<p><i>Вживання</i> формул мовленнєвого етикету в ситуаціях навчального</p>

<p>відповідає на запитання; звертається із запитанням з метою отримання потрібної інформації;</p> <p>висловлює згоду–незгоду, відмову, вживаючи слова ввічливості</p>	<p>спілкування (вітання, прощання, вибачення, подяка, звернення з проханням, дотримання культури спілкування під час висловлення згоди–незгоди, відмови).</p>
<p>будує діалог (3-4 репліки на кожного) з ровесниками й дорослими, уживаючи етикетну лексику, слова звертання та мовленнєві формули у зв'язку з ситуаціями, які передбачають знайомство, одержання певної інформації, запрошення, привітання зі святом, побажання тощо;</p> <p>використовує невербальні засоби спілкування. Використовує google-малюнків для висловлення почуттів і ставлень</p>	<p>Формулювання запитань учнями за змістом малюнка, використання питальних слів (хто? що? де? коли? звідки? який (-а, -е)? що робить (-в, -ла)?).</p>
	<p><i>Формулювання</i> запитань з метою отримання інформації (про імена дітей, хто з ким дружить, хто в яку гру грається; де хто живе (на якій вулиці, у якому місті, селі); як пройти, де знаходиться тощо;</p>
	<p><i>Створення</i> діалогу з ровесником (щоб познайомитись), з однокласником (щоб попросити ручку для роботи на уроці), з бібліотекарем (щоб вибрати потрібну книгу); вживання слів-звертань; розігрування ситуацій запрошення ровесників і дорослих до (прогулянки, додому в гості).</p>
<p><i>вміє</i> запросити, привітати, вживаючи етикетні слова та мовленнєві формули;</p>	<p><i>розігрування</i> діалогу «На дні народження» (друга (подруги), мами (бабусі, тата, сестрички, братика). <i>Розігрування ситуацій</i> «Вітаю і</p>

	бажаю».
Монологічне мовлення	
<p>Учень (учениця):</p> <p><i>читає</i> напам'ять вірші, скоромовки, <i>загадує</i> загадки;</p> <p><i>переказує</i> сприйнятий на слух невеликий текст чи уривок;</p> <p><i>вміє переказати</i> правила гри і бере участь у ній;</p> <p><i>складає</i> розповідь (3-4 речення) за змістом малюнка, спостереженнями;</p> <p><i>розповідає</i> про себе, свою родину, друга (подругу), іграшку, домашню тварину тощо</p>	<p>переказування текстів сприйнятих на слух (невеликих оповідань, казок чи їх уривків);</p> <p>розказування правил-інструкції до ігор участь у них;</p> <p>побудова зв'язних висловлювань (2–3 речення) на матеріалі малюнків до текстів та тем, які вивчалися;</p> <p>побудова розповідей за допомогою вчителя про себе і свою родину, улюблену іграшку, подругу, друга чи друзів тощо</p>
Досліджуємо мовні явища (протягом року)	
<p>Учень (учениця):</p> <p><i>Визначає</i> спільне і відмінне у вимові подібних слів української і російської мов (молоко, дошка, щастя)</p> <p><i>порівнює, робить висновки про</i> мовні явища російської й української мов, визначає спільне й відмінне; правильно вживає слова зазначеної тематики та міжтемні слова у процесі мовлення;</p>	<p><i>спостереження</i> за мовним матеріалом та темами мовленнєвої діяльності (засвоює до 8 слів на кожному уроці).</p> <p><i>спостереження</i> за роллю вказівних слів, прийменників зі словами-назвами предметів і займенниками (особових, присвійних питальних); слів на позначення дії та місця дії; кількості;</p> <p>часових відношень</p> <p>ознак предметів за кольором величиною, формою, смаком;</p> <p>стверджувальних та заперечних слів</p> <p>форм звертання до дітей і дорослих.</p>
	<p>Засвоєння етикетної лексики (слів вітання й прощання, подяки і вибачення), словесних формул на вираження побажання, поздоровлення, запрошення, згоди/незгоди.</p>

	<p><i>Розрізнення міжмовних омонімів</i> (гóрод – горóд, место – місце – місто і под.); засвоєння найбільш уживаних слів близьких і протилежних за значенням (синонімів і антонімів).</p>
	<p>. Орфоепічні вміння Ознайомлення з термінами: наголос, склад, голосні і приголосні звуки; • <i>спостереження</i> за чіткою вимовою звуків [о], [а] у словах незалежно від місця наголосу; твердої вимови шиплячих; м'якої вимови звука [ц']; правил орфоепії під час вимови дзвінких приголосних звуків у кінці та середині слів; нескладового [ў]; звука [г] у найуживаніших словах української мови; африкатів [дж], [дз],[дз']</p>
	<p>3. Граматичні вміння (практично) <i>спостереження</i> за вживанням кличного відмінка під час звертання. спостереження за уживанням закінчень іменників жіночого роду -<i>ою, -єю (-сю)</i>, та прийменника з: з <i>мамою, з бабусею</i>; закінченням -<i>і</i> іменників (на місці рос. -е): <i>на вікні, на столі, на стіні</i>.</p>
	<p><i>Спостереження</i> за змінюванням голосних [о, е – і] та приголосних [г, к, х – з', ц', с'] в окремих найчастіше уживаних іменниках під час їх змінювання (стіл – на столі, рука – у руці,</p>
	<p><i>спостереження</i> за вживанням закінчень іменників у множині: -<i>ах, -ях</i> (Місцевий відмінок з прийменником <i>по</i>): <i>по дорогах, по стежках, по морях</i>;</p>

	<i>порівняння назв маленьких істот в українській та російській мовах: ведмежа, собача, теля, порося;</i>
	<i>вправляння у вживанні форм особових займенників з прийменниками;</i>
	<i>вправляння у творенні вищого і найвищого ступенів деяких прикметників: гарний – кращий – найкращий,</i>
	<i>практичне засвоєння дієслівних форм III особи однини -е, -є (пише, читає), -ить, -їть (ходить, біжить, стоїть); дієслівних форм I особи множини -емо, -ємо, -їмо (пишемо, читаємо, стоїмо); дієслівних форм III особи множини -уть, -ють (пишуть, читають), -ать, -ять (біжать, стоять); суфікса -в у дієсловах чоловічого роду минулого часу</i>
Вивчаємо культуру Батьківщини	
<p>Учень (учениця): <i>Знає</i> етикетну лексику і доречно вживає її у процесі діалогічного мовлення; <i>знає</i>, як називається столиця України, <i>знає</i> українські обереги (рушник, калина, віночок, стрічки, вишивка) назву свого міста, села, вулиці, може розповісти про герб і прапор України; <i>уміє</i> побудувати зв'язне монологічне висловлювання про відомих культурних діячів України (3-4 речення). <i>уміє</i> розповісти 2-3 казки українською мовою, розігрувати казки за ролями, знає 2-3 дитячі пісні-примовки, 2-3 лічилки та <i>уміє</i> провести 2-3 дитячі гри українською мовою.</p>	<p>Участь у діалозі;</p> <p>складання висловлювань (3-4 речення) з використанням допоміжних засобів (малюнків, ілюстрацій);</p> <p>розігрування казок за ролям, участь у дитячих іграх;</p> <p>виразне читання дитячих віршів, пісень-примовок, лічилок.</p>

уміє прочитати напам'ять 2-3 дитячі невеликі вірші	
--	--

2 клас

Очікувані результати	Зміст навчання
Взаємодіємо усно (протягом року)	
Аудіювання	
<p>Учень (учениця): Правильно вимовляє звуки й слова української мови (на кінець року знає 1200-1500 слів опрацьованих), вміє звернутися із запитанням і дати відповідь. <i>будує діалог</i> (6-8 реплік на кожного не враховуючи етикетну лексику); <i>переказує</i> невеликий текст або казку, сприйняті на слух; <i>розігрують</i> казку тощо. <i>розповідає</i> зв'язно (5-8 речень), логічно, чітко і в міру голосно у зв'язку з вивченими темами.</p>	<p>Слухання – розуміння українського мовлення вчителя: розуміння завдань, пояснень, запитань, інструктажів; <i>порівняння</i> і розрізнення рядів слів, які мають певні фонетичні відмінності в російській і українській мовах; <i>визначення</i> слів, близьких за значенням, серед низки слів, сприйнятих на слух; розрізнення значення слів, що є міжмовними омонімами (<i>неделя – неділя, луна (месяц) – луна (эхо)</i> і под.); слухання низки слів різних тематичних груп і класифікація їх; слухання і виявлення істинних і хибних тверджень, реального і фантастичного;</p>
<p><i>розпізнає</i> тексти різних жанрів, <i>класифікує</i> їх;</p>	<p>слухання-розпізнавання текстів різних жанрів: скоромовок, лічилок, віршів, невеликих оповідань, казок</p>
<p><i>визначає</i> про кого, що розповідається; хто головні герої; <i>добирає</i> заголовок; <i>розуміє і виконує</i> правила гри;</p>	<p>слухання-розуміння віршів, оповідань, казок, правил проведення ігор тощо;</p>
	<p>визначення в почутому (повідомлення вчителя чи батьків, перегляд відеозаписів, телепередачі, радіопередачі тощо) цікавої,</p>

	корисної інформації, повідомлення її однокласникам (сусіду по парті); пояснення, чому зацікавила інформація.
запам'ятовує слова (до 8) і віршовані тексти (до 4 рядків), сприйняті на слух	Розвиток оперативної пам'яті: запам'ятовування слів, сприйнятих на слух (до 8) та 2-4-рядків віршів.
Говоріння	
<p>Учень (учениця): відповідає на запитання у зв'язку з темами, що вивчаються; сам запитує; відтворює діалог, вступає в рольову гру; уміє будувати діалог (4-5 реплік) з однолітками й дорослими, уживаючи етикетну лексику, слова звертання та мовленнєві формули у зв'язку з ситуаціями, які передбачають знайомство, одержання певної інформації, запрошення, привітання зі святом, побажання тощо використовує невербальні способи спілкування; оцінює сигнальними картками, смайликами, знаками правильність відповіді чи виконання завдання;</p>	<p>Діалогічне мовлення розігрування діалогу під час інсценізації казок, участь в рольовій грі (за змістом казки); звертання до ровесників, дорослих (будує діалог), щоб: – познайомитись; – запитати про когось, щось (одержати інформацію); – запитати дозволу; – повідомити про своє бажання щось зробити; – дізнатися, чи є той чи інший предмет, людина; – дізнатися, де хто живе, де знаходиться якийсь заклад (школа, аптека, супермаркет) як проїхати чи пройти; – запросити когось кудись, відмовитись від запрошення; – попросити допомоги в опануванні певними уміннями, – переконати в корисності зазнять у спортивній секції, запропонувати відвідати роледром тощо – висловити своє ставлення до когось, чогось щодо прочитаної книги, дитячого журналу, переглянутого мультфільму, реклами, життєвих ситуацій, подій тощо; – привітати із святом чи днем народженням; – запросити в гості, зустріти гостей; Створення діалогу по телефону з використанням усталених формул; адекватний вибір стратегії спілкування з різними за віком</p>

	співбесідниками;
<p><i>переказує</i> прочитаний або сприйнятий на слух текст, в тому числі інструкції до ігор;</p> <p><i>розповідає</i> напам'ять скоромовки, вірші, загадки;</p> <p><i>розповідає</i> за аналогією до поданого зразка, а також за змістом малюнків;</p> <p><i>розповідає</i> (3-4 речення) про себе, свою родину, дім (квартиру);</p> <p><i>описує</i> когось, щось (за аналогією)</p>	<p><i>Монологічне мовлення</i></p> <p><i>переказування</i> прочитаного тексту (уривку) або сприйнятого на слух повідомлення (прогнозу погоди на сьогодні(завтра), інформаційної програми тощо);</p> <p><i>читання</i> напам'ять скоромовок, віршів, загадок;</p> <p><i>побудова</i> розповіді за аналогією до поданого зразка (прочитаного тексту);</p> <p><i>складання</i> розповіді за змістом малюнка, серією малюнків, малюнком і опорними словами тощо;</p> <p><i>складання</i> розповідей про себе, свою родину, дім (квартиру), подругу (друга);</p> <p><i>висловлення</i> власного ставлення до вчинка героя твору, <i>створення</i> (опису) когось, чогось</p> <p><i>Висловлення</i> думок про реальність чи вигаданість змісту повідомлення, простого тексту, медіатексту;</p>
Читаємо	
<p>Учень (учениця):</p> <p><i>читає вголос</i> правильно, свідомо, плавно, цілими словами нескладні за змістом і формою тексти;</p> <p><i>правильно інтонує</i> прості речення з огляду на розділові знаки, голосом передає почуття, настрої героїв (після колективного обговорення);</p> <p><i>визначає, правильно називає</i> персонажів художнього твору, <i>виділяє</i> серед них головного;</p> <p><i>висловлює</i> оцінні судження, <i>визначає за допомогою вчителя</i> головну думку твору;</p>	<p>Ознайомлення з українським алфавітом (у порівнянні з російським). Знаходження букв, які відрізняються в обох мовах.</p> <p>Ознайомлення з буквами однаковими за написанням, але різними за звуковим значенням: чітка вимова звуків позначених буквами о, а; букви е, и, ч, щ (позначення цією буквою твердих звуків [шч]), г.</p>
<p><i>пов'язує</i> зміст прочитаного зі своїми знаннями, читацьким та власним життєвим емоційно-чуттєвим</p>	<p>Ознайомлення зі звуковим значенням нових букв (різних за написанням але однакових за звуковим значенням): г,</p>

<p>досвідом; <i>читає в особах</i>, бере участь в інсценізації невеликого твору чи окремих його епізодів;</p>	<p><i>є, і, ї</i></p>
<p><i>передбачає</i> зміст твору за його заголовком та ілюстраціями; співвідносить ілюстрацію зі змістом прочитаного; <i>переказує</i> невеликий прочитаний текст або його уривок;</p>	<p>Буквосполучення <i>ьо</i>. М'яка вимова приголосних перед <i>ьо</i> під час читання складів, слів. Читання слів із буквосполученням <i>йо, ьо</i>. Апостроф.</p>
<p><i>уміє вирішувати</i> проблеми пошуку значення невідомого слова, певної необхідної інформації у підручнику, словниках, за допомогою електронних засобів та пристроїв</p>	<p>Буквосполучення <i>ьо</i>. М'яка вимова приголосних перед <i>ьо</i> під час читання складів, слів. Читання слів із буквосполученням <i>йо, ьо</i>. Апостроф.</p>
<p><i>знає імена відомих українських письменників-класиків та сучасних авторів</i>, твори яких опрацьовувалися на уроках; <i>розповідає</i> напам'ять скоромовки, вірші, загадки.</p>	<p>Читання слів із африкактами [дж], [дз], [дз']; (Порядок вивчення - букв І, И, Е, Є, обумовлений необхідністю запобігання інтерференції). Вправляння у правильності читання, цілими словами, вимовляючи слова в міру голосно; Вправляння у виразності читання, відпрацюванні умінь голосом передавати почуття, настрої героїв; правильно інтонувати початок і кінець речення з огляду на розділові знаки. вправляння в орієнтації змісту тексту: знаходження у тексті відповідей на питання (опис героїв, діалоги тощо); вправляння у вибіркового читанні;</p>
	<p>Опрацювання творів усної народної творчості (українські народні казки, загадки, скоромовки, дитячі пісеньки та ігри), творів українських письменників різних за жанрами та тематикою. Тематика текстів: про дітей, пригоди, природу, рослинний і тваринний світ, минуле й сучасне</p>

	України, звичаї і традиції, свята українського народу.
Взаємодіємо письмово	
<p>Учень (учениця): <i>Пише</i>, дотримуючись гігієнічних і технічних норм. Правильно розміщує речення, заголовки і текст на сторінках зошита; дотримується абзаців; <i>Списує</i> правильно, записує з голосу вчителя слова, речення, тексти (45-50 слів). <i>Складає</i> і записує речення, тексти, логічно впорядковує деформований текст, <i>Колективно складають</i> і записують речення, тексти за опорними словами, малюнком і планом, поданим початком; добирає заголовки до малюнка, тексту.</p>	<p>Списування слів, речень, текстів; складання і запис речень, текстів, відновлених з деформованих та складених колективно за опорними словами, малюнком і планом, поданим початком; вибір заголовка із запропонованих та його запис; створення невеликих та нескладних за змістом висловлювань, запис їх; створення простих медіапродуктів з допомогою інших;</p>
<p><i>використовує</i> правила письмового спілкування в мережі Internet. Створює короткі письмові повідомлення в програмах Skype, Viber тощо (за вибором учителя).</p>	<p>Створення коротких письмових повідомлень у програмах Skype, Viber тощо (за вибором учителя).</p>
Досліджуємо мовні явища	
<p>Учень (учениця): <i>Розрізняє</i> голосні й приголосні, тверді й м'які звуки, правильно <i>позначає м'якість</i> приголосних на письмі; <i>правильно вимовляє</i> та пише слова з м'яким знаком після букви <i>ц</i>, сполученнями <i>ьо, йо</i>, з м'яким подовженими приголосними й апострофом; <i>спостерігає</i> за вимовою і позначенням на письмі твердих приголосних Б П В М Ф Р та Ж Ч Ш в кінці слів (відсутність м'якого</p>	<p>спостереження над різницею у вимові голосних і приголосних звуків: спостереження і порівняння вимови голосних О, А та визначає правила їх вимови; спостереження за вимовою приголосних твердих і м'яких, які розрізняються в російській та українській мовах; спостереження над вимовою слів з апострофом, порівняння з вимовою слів російської мови; <i>дослідження</i> значень специфічних літер української мови (ґ, и, е, є, і, ї);</p>

<p>знака); <i>Будує і правильно інтонує</i> речення різні за метою висловлювання, <i>користується правилом</i> написання великої літери на початку речення, в іменах і прізвищах людей, кличках тварин, назвах міст і сіл; <i>визначає</i> тему тексту, <i>добирає</i> заголовок, логічно <i>впорядковує</i> текст, <i>будує</i> текст (колективно) і <i>записує</i> його (із 5-8 речень.)</p>	<p>правильно <i>наголошує</i>, <i>ділить</i> слова на склади для переносу; <i>Речення.</i> Правильне інтонування речень різних за метою та способом висловлення: розповідних, спонукальних, питальних. Оклічні речення. <i>Вживання</i> великої літери на початку речення та іменах і прізвищах, кличках тварин, назв міст і сіл.</p>
<p><i>Текст.</i> Відновлює деформований текст. <i>Визначає</i> особливості тексту-розповіді (зв'язність і логіка викладу, заголовок). <i>Будує</i> текст за опорними словами, малюнком, серією малюнків; <i>добирає</i> заголовок до малюнків і пропонованих текстів. <i>Будує</i> невеликі розповіді про себе, свою родину, свого друга чи подругу, улюблене заняття.</p>	<p><i>Текст.</i> Спостереження за логікою викладу в тексті. <i>Відновлення</i> деформованого тексту. <i>Ознайомлення</i> із текстом-розповіддю (зв'язність і логіка викладу, заголовок). <i>Побудова</i> тексту за опорними словами, малюнком, серією малюнків; <i>придумування</i> заголовка до малюнків і пропонованих текстів. <i>Побудова</i> невеликих розповідей про себе, свою родину, свого друга чи подругу, улюблене заняття.</p>
<p>Вивчаємо культуру Батьківщини</p>	
<p>Учень (учениця): <i>Розповідає</i> про Україну як багатонаціональну державу; <i>знає</i> українські обереги (рушник, калина, віночок, стрічки, вишивка), <i>розуміє</i> символіку кольорів; <i>розповідає</i> про своє місто, село, вулицю; <i>може</i> розповісти про герб і прапор України; <i>уміє</i> побудувати зв'язне монологічне висловлювання про відомих культурних діячів України (3-4 речення); <i>розповідає</i> 3-4 казки українською мовою, <i>розігрує</i> казки за ролями, <i>читає</i> <i>напам'ять</i> 3-4 дитячі пісні-примовки, 2-3 лічилки та <i>грає</i> в 2-3 дитячі гри українською мовою; <i>уміє</i> прочитати <i>напам'ять</i> 2-3 дитячі</p>	<p>Закріплення і розширення знань, засвоєних у 1 класі, про Україну як багатонаціональну державу, про українську мову як державну, столицю України – Київ; побудова рекламних проспектів про пам'ятки свого міста (села); гривня - грошова одиниця в Україні; зображення видатних історичних діячів і письменників на українських купюрах; народна культура українців: обереги (хата, рушники, віночок і стрічки), звичаї (звичай зустрічати гостей, колядувати і щедрувати, розписувати писанки, співати веснянки), свята (Миколая, Новий рік, Різдво.</p>

невеликі вірші	
----------------	--

*Тетяна Кохно,
науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин та
зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

За редакцією доктора педагогічних наук, професора Хорошковської О. Н.